

Zostań Patronem Wielkich Organów
w Kościele Franciszkanów p.w. Św. Trójcy w Gdańsku

Zasady patronatu

Szanowni Państwo!

Zapraszam do udziału w wielkim projekcie odbudowy historycznych organów Mertena Friese w Kościele Franciszkanów p.w. Św. Trójcy w Gdańsku. Projekt ten opiera się na szczytnych założeniach współpracy z ludźmi dobrej woli, którzy chcieliby wpisać się w dziedzictwo naszej kultury, zostawić po sobie coś trwałego, jakiś ślad dla potomnych.

Ojcowie Franciszkanie oraz Gdańskie Stowarzyszenie „Dziedziniec” są w trakcie odbudowy wielkich historycznych organów w Gdańsku. Jest instrument niezwykle, pod wieloma względami unikatowy na skalę europejską, wymaga jednak ogromnego nakładu pracy, wiedzy oraz środków finansowych. Staramy się, aby instrument został odbudowany przy użyciu starych technik i materiałów z okresu jego powstania. Naszym celem jest stworzenie dzieła, które swoim brzmieniem i wyglądem świadczyłoby o świetności kultury organowej w Gdańsku, na Pomorzu i w Polsce. Wiele udało się już zrobić, jednak z pomocą ludzi dobrej woli moglibyśmy przyspieszyć proces odbudowy, tak by organy zabrzmiały ponownie na 500-lecie zakończenia budowy kościoła Św. Trójcy.

Stąd też zwracamy się do Państwa z apelem i zapraszamy do wzięcia udziału w akcji patronatu. Pomoże ona dokończyć odbudowę organów, które po ponad sześćdziesięciu latach mają wreszcie szansę zabrzmieć ponownie.

Poprzez osobisty wkład finansowy i zaopiekowanie się konkretną piszczałką lub zestawem piszczałek organowych mogą przyczynić się Państwo do zrealizowania wielkiego projektu odtwarzania starej i tworzenia nowej kultury materialnej. Jednocześnie staną się Państwo Mecenasami Sztuki.

Organy w kulturze europejskiej zawsze były wizytówką miejsca, w którym powstawały. Często budowano je nie tylko po to, aby pokazać bogactwo i zasobność społeczności. W ten sposób w rzemiośle snycerzy, cieśli, malarzy, złotników, rzeźbiarzy, a wreszcie konserwatorów i organmistrzów chciano ukazać umiłowanie piękna, dobra i sztuki.

Każdy z nas może stać się Patronem Wielkich Organów w Kościele Św. Trójcy w Gdańsku. Swój wkład mogą w ten sposób uwiecznić osoby prywatne i firmy.

Zapraszamy

o. Tomasz Jank
Rektor Kościoła Św. Trójcy

Dr Andrzej Szadejko
Koordynator projektu

Krótką historia wielkich organów Mertena Friese-Tobiasa Lehmana-Rudolpha Dalitza w Kościele Franciszkanów p.w. Św. Trójcy w Gdańsku

Kościół Św. Trójcy to jeden z trzech zachowanych od zniszczeń wojennych kościołów gdańskich, w którym instrumenty organowe funkcjonowały od bardzo dawna. Pierwsza wzmianka o organach, zbudowanych przez Balzera Stürmera z Malborka pochodzi z 1568 roku.

Kolejne organy wybudował najprawdopodobniej Marten Friese w latach 1616-18¹. Instrument ten został umieszczony z przodu gotyckiej hali, u zbiegu jednonawowego prezbiterium i wschodniej ściany nawy południowej kościoła. Wejście nań było możliwe z klatki schodowej lektorium – konstrukcji ceglanej stanowiącej dość szeroki balkon, który wykorzystywany był przez śpiewaków i instrumentalistów – jedyne zachowanego tego typu zabytku architektonicznego w Polsce.

Specyficzne warunki akustyczne zapewniają kubatura kościoła, gotyckie sklepienia kościoła głównego podtrzymywane na wysokości 22,65 m przez 10 masywnych filarów rozstawionych w dwóch szeregach co 5 metrów z długim na 28 m i szerokim na 11 m prezbiterium.

37-głosowe organy posiadały trzy manualy o zakresie tonów: (CDEFGA-c'') zgrupowane w sekcjach: Hauptwerk, Brustwerk, Ruckpositiv oraz klawiaturę nożną o zakresie tonów (CDEFGA-?). Obok nich funkcjonowały także urządzenia dodatkowe takie jak: Tremulant, Herrpauke i 3 ruchome gwiazdy (Cymbelsterne). Całość napędzało 8 miechów klinowych.

Mimo różnorodnych prac prowadzonych przy instrumencie w latach 1641, 1648, 1684 i 1697 nie dokonywano w nim większych zmian². Dopiero w roku 1703 organmistrz Tobias Lehmann dokonał dużej przebudowy instrumentu. Dobudowano wtedy na południowej ścianie obok empory z głównym instrumentem balkon z nowym prospektem i umiejscowiono tam część głosów pedałowych. Zmieniono dyspozycję przy wykorzystaniu starych piszczałek, dodając dwa nowe głosy i przebudowując kilka starych oraz poszerzono zakres klawiatur. Ostatecznie w 1757 roku Friedrich Rudolf Dalitz dodał dwa następne głosy oraz zmienił intonację instrumentu³. W poniższej tabeli można porównać zmiany zachodzące w dostępnych dyspozycjach organów:

¹ Pomimo braku dokładnych danych budowniczego organów, ich konstrukcja i rozplanowanie jest podobna do innych gdańskich instrumentów tego budowniczego, np. organy z kościoła św. Jana, obecnie w Bazylice Mariackiej. Zob. P. Lewko, *Organy kościoła św. Trójcy w Gdańsku – koncepcja rekonstrukcji, Organy i muzyka organowa*, t. XIII, *Prace Specjalne Akademii Muzycznej w Gdańsku*, tom 71, Gdańsk 2006, s. 303

² J. Janca podaje w *Abriss der Geschichte des Orgelbaus in den Kirchen Danzigs bis 1800* Baerenreiter Kassel, Basel, London, New York 1989 s. 29,30, iż w 1648 roku dobudowano Ruckpositiv. Względy konstrukcyjne empory nie potwierdzają tej hipotezy. Niemniej prace rekonstrukcyjne zdają się potwierdzać tezę, że w połowie siedemnastego wieku dokonano zmian w konstrukcji i wyglądzie balustrad i być może Rückpositivu.

³ Wskazują na to zmiany nazewnictwa poszczególnych registrów.

Tabela 2: Porównanie kolejnych dyspozycji organów w kościele św. Trójcy

<p>1618 dyspozycja Mertena Friese zachowana w dokumentach z przebudowy Tobiasa Lehmana z 1703</p>	<p>1705 dyspozycja Tobiasa Lehmana (przypuszczalna)</p>	<p>1721 dyspozycja w Musikalische Handleitung Johannesa Mathessona (wyd. F.E.Niedt)</p>	<p>1757 dyspozycja Friedricha Dalitza zachowana w opisie organów gdańskich w tabulaturze cariolionowej Eggerta 1803</p>
<p>Hauptwerk CDEFGA-c^{'''}</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Principal 16[∩] 2. Quintadöne 16[∩] 3. Octava 8[∩] 4. Spiel-Flöte 8[∩] 5. Octava 4[∩] 6. Quinta 3[∩] 7. Super Octava 2[∩] 8. Mixtur 8 Fach 	<p>Hauptwerk CDEF-c^{'''}</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Principal 16[∩] 2. Quintadöna 16[∩] 3. Octava 8[∩] 4. Spielflöt 8[∩] 5. Rohrflöt 8[∩] (?) 6. Octava 4[∩] 7. Quinta 3[∩] 8. Super Octava 2[∩] 9. Mixtur 6 Fach 	<p>Oberwerk</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Principal 16[∩] 2. Quintadena 16[∩] 3. Octava 8[∩] 4. Octava 4[∩] 5. Superoctava 2[∩] 6. Quinta 3[∩] 7. Quinta 1 ½[∩] 8. Sexta 2[∩] 9. Mixtura 10. Spielflöte 8[∩] 11. Salcional 8[∩] 12. Hohlflöte 4[∩] 	<p>Hauptwerk CDEF-c^{'''}</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Principal 16[∩] 2. Quintadöna 16[∩] 3. Octava 8[∩] 4. Spielflöt 8[∩] 5. Rohrflöt 8[∩] 6. Octava 4[∩] 7. Quinta 3[∩] 8. Super Octava 2[∩] 9. Mixtur 6 Fach 10. Vox humana 8[∩]
<p>Rückpositiv CDEFGA-c^{'''}</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Principal 8[∩] 2. Salcional 8[∩] 3. Hohlflöte 8[∩] 4. Quintadöne 8[∩] 5. Octava 4[∩] 6. Quintflöte 3[∩] 7. Super Octava 2[∩] 8. Sexquialter 2 F. 9. Sedecima 1[∩] 10. Mixtura 5 F. 11. Tromöt 8[∩] 12. Halbe-Zink 8[∩] 	<p>Rückpositiv CDEF-c^{'''}</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Principal 8[∩] 2. Salcional 8[∩] 3. Hollflöt 8[∩] 4. Quintadöna 8[∩] 5. Octava 4[∩] 6. Waldflöt 2[∩] 7. Super Octava 2[∩] 8. Sexquialter 9. Sedecima 1[∩] 10. Mixtura 5 F. 11. Trompet 8[∩] 12. Halbe-Zink 8[∩] 	<p>Rückpositiv</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Principal 8[∩] 2. Hohl-Flöte 8[∩] 3. Salcional 8[∩] 4. Quintadena 8[∩] 5. Octava 4[∩] 6. Superoctava 2[∩] 7. Sedecima 1[∩] 8. Sexta 2[∩] 9. Mixtura 10. Quer-Flöte 4[∩] 11. Trommete 8[∩] 12. Halb-Zinck 8[∩] 	<p>Rückpositiv CDEF-c^{'''}</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Principal 8[∩] 2. Salcional 8[∩] 3. Hollflöt 8[∩] 4. Quintadöna 8[∩] 5. Octava 4[∩] 6. Waldflöt 2[∩] 7. Super Octava 2[∩] 8. Sexquialter 9. Schwigel 1[∩] 10. Mixtura 5 F. 11. Trompet 8[∩] 12. Hoboe 8[∩]
<p>Brustwerk CDEFGA- c^{'''}</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Flöte 8[∩] 2. Principal 4[∩] 3. Flöte 4[∩] 4. Octava 2[∩] 5. Quinta 1 1/3[∩] 6. Siefflöte 1[∩] 7. Regal 8[∩] 	<p>Brustwerk CDEF- c^{'''} (?)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Flöte 8[∩] 2. Principal 4[∩] 3. Flöte 4[∩] 4. Octava 2[∩] 5. Quinta 1 1/3[∩] 6. Siefflöte 1[∩] 7. Regal 8[∩] 	<p>Brust.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Principal 4[∩] 2. Flöte 8[∩] 3. Octava 2[∩] 4. Sifflet 2[∩] 5. Quinta 1 ½[∩] 6. Regal 8[∩] 	<p>Brustwerk CDEF- c^{'''} (?)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Flöte 8[∩] 2. Principal 4[∩] 3. Flöt 4[∩] 4. Octava 2[∩] 5. Quinta 1 1/3[∩] 6. Schwigel 1[∩] 7. Regal 8[∩]
<p>Pedal C-?</p>	<p>Pedal C-d[∩]</p>	<p>Pedal</p>	<p>Pedal C-d[∩]</p>

<ol style="list-style-type: none"> 1. Sub Bas 16` 2. Octava Bas 8` 3. Flöthen Bas 8` 4. Salcional 8` 5. Octava 4` 6. Quinta Bas 3` a 2 Fach 7. Mixtura 1` 5 Fach 8. Posaunen Bas 16` 9. Tromöt Bas 8` 10. Cornet Bas 2` 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Unter Bass 32` 2. Subbass 16` 3. Violon 16` (?) 4. Octava 8` 5. Flöt 8` 6. Quinta 6` (?) 7. Octava 4` 8. Bauerflöt 1` 9. Mixtura 5 Fach 10. Posaune 16` 11. Trompet 8` 12. Schallmay 4` 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sub-Bass 32` 2. Sub-Bass 16` 3. Octava 8` 4. Salcional 8` 5. Octava 4` 6. Superoctava 2` 7. Mixtura 8. Posaune 16` 9. Trommete 9` (!) 10. Krum-Horn 8` 11. Schalmen 4` 12. Cornet 2` 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Unter Bass 32` 2. Subbass 16` 3. Violon 16` 4. Octava 8` 5. Flöt 8` 6. Quinta 6` 7. Octava 4` 8. Bauerflöt 1` 9. Mixtura 5 Fach 10. Posaune 16` 11. Trompet 8` 12. Schallmay 4`
Dodatkowe dane: 3 cymbelsterny (1697 Nitrowski) 1 Tremuland 1 Herrpauke 8 miechów 3 Sperventile (?)		Dodatkowe dane: Cimbel-Stern 8 miechów	Dodatkowe dane: Cimbel Stern Timpani Tremulant Koppel Rp/Hw 8 miechów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie literatury i pism ulotnych

Nie są znane informacje o pracach przy instrumencie w XIX stuleciu, więc prawdopodobnie w barokowej formie przetrwał on aż do 1914 roku, gdy firma Heinrichsdorff kompletnie zmieniła zawartość instrumentu. Rozszerzono dyspozycję do 58 głosów,akturę gry zmieniono na pneumatyczną, ponadto zmianie uległo umiejscowienie poszczególnych sekcji oraz stołu gry. Praktycznie wymieniono instrument. Te daleko idące zmiany w stylistyce muzycznej nie spowodowały jednak znaczących zmian w wyglądzie prospektu.

Tabela 4: Dyspozycja organów Heinrichsdorffa w kościele św. Trójcy

Manuał I	Manuał II	Manuał III	Pedał
<ol style="list-style-type: none"> 1. Pryncypał 16` 2. Bordun 16` 3. Principal 8` 4. Gambe 8` 5. Fugara 8` 6. Gemshorn 8` 7. Hohlflöte 8` 8. Gedeckt 8` 9. Oktave 4` 10. Violine 4` 11. Flöte 4` 12. Rauschquinte 13. Kornet 4 Fach 14. Mixtur 4 Fach 15. Trompete 8` 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Quintatön 16` 2. Principal 8` 3. Viola 8` 4. Salizional 8` 5. Horn 8` 6. Concertflöte 8` 7. Lieblich Gedackt 8` 8. Stark. Fugara 8` 9. Prästant 4` 10. Flöte Travers 4` 11. Piccolo 2` 12. Mixtur 3 Fach 13. Scharf 3 Fach 14. Trompet harm 8` 15. Clarinette 8` 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stillgedackt 8` 2. Geigenprinzpal 8` 3. Echogambe 8` 4. Aeoline 8` 5. Vox cöleste 8` 6. Fernflöte 8` 7. Dolce 8` 8. Flöte d`amour 4` 9. Oktave 4` 10. Violine 4` 11. Flautino 2` 12. Mixtur 3 Fach 13. Solotrompet 8` 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Grandbord 32` 2. Principal 16` 3. Contrabas 16` 4. Violonbas 16` 5. Subbas 16` 6. Gemshorn 8` 7. Hohlflöte 8` 8. Gedackt 8` 9. Oktave 4` 10. Violine 4` 11. Flöte 4` 12. Rauachquinte 13. Kornet 4 Fach 14. Mixtur 4 Fach 15. Trompete 8`
Urządzenia dodatkowe: Stałe kombinacje : Piano, Mezzoforte, Forte, Fortissimo, Tutti Auslöser, Freie Kombination x 2, Schwelltritt, Windanzeiger, Einsch.elekt., Rollschweller, Rollschwächer (?), Pedalschaltg., Pedalabsteller, Rohrwerke, Glockenstern, Calcantenglocken Połączenia: Manualkoppel x 3 (I-II, III-I, III-II), Pedalkoppel x 3 (I, II, III), Oberoktavkoppel II-I, Unteroktavkoppel II-I			

Źródło: W. Drost, F.Swoboda: Kunstdenkmäler der Stadt Danzig, T.V.Stuttgart 1972, s.19

W czasie drugiej wojny światowej, w roku 1943, na podstawie wytycznych stworzonych przez tzw. Keibelgruppe – zespół rzeczoznawców Trzeciej Rzeszy oceniających wartość zabytków – instrument został rozebrany i wywieziony na Żuławy do wsi Lichnowy. Po wojnie natomiast został przywieziony z powrotem i był przechowywany na poddaszu kościoła Św. Trójcy. W 1960 roku odtworzono balkon z prospektem pedałowym z 1703 roku, za którym kartuski organmistrz Ryszard Plenikowski zbudował organy pneumatyczne, 24-głosowe. Stół gry został umieszczony na podwyższeniu pod organami i połączony z wiatrownicami na balkonie. Jego dyspozycja wygląda następująco:

Tabela 5: Dyspozycja organów Plenikowskiego w kościele św. Trójcy

Manuał I	Manuał II	Pedał
1. Burdon 16'	1. Pryncypał 8'	1. Kontrabas 16'
2. Pryncypał 8'	2. Róg kozi 8'	2. Subbas 16'
3. Holzflet 8'	3. Gedeckt 8'	3. Kwinta 10 2/3'
4. Salicet 8'	4. Aeolina 8'	4. Oktawbas 8'
5. Koncertflet 8'	5. Hohlfllet 4'	5. Cello 8'
6. Oktawa 4'	6. Kwinta 2 2/3'	6. Chorałbas 4'
7. Rurflet 4'	7. Róg nocny 2'	
8. Superoktawa 2'	8. Tercja 1 3/5'	
9. Mixture 4-5 x	9. Sifflet 1'	

Urządzenia dodatkowe:
Połączenia: (II-I, Sub.II-I, Super II, Super II-I)
Tremolo, Crescendo, wskaźnik Crescendo (0-12), wskaźnik ciśnienia- Wiatr (0-55)

Źródło: Spis własny z kontuaru przed demontażem

Już w trakcie uroczystego poświęcenia instrumentu mimo dobrego i dostojnego brzmienia Bronisław Rutkowski, który odbierał organy zwracał uwagę na brak dostępu do instrumentu, co uniemożliwiało wszelkie naprawy i strojenie oraz na duże opóźnienie spowodowane oddaleniem stołu gry od źródła dźwięku. Do końca wieku XX firma Mollin przeprowadziła prace remontowe polegające na odczyszczeniu wszystkich elementów organowych, regulacji traktury, częściowej wymianie mieszków, intonacji i strojenia. W grudniu 2008 roku ze względu na konieczność podjęcia prac zabezpieczających ścianę kościoła, prace rekonstrukcyjne oraz zły stan techniczny instrumentu z 1960 roku zdemontowano go i wykonano inwentaryzację pomiarową. Pracę wykonał zespół pod kierunkiem dr Andrzeja Szadejko w składzie: dr Przemysław Lewko, Tomasz Szałajda, Maciej Sztuba we współpracy z firmą organmistrzowską Zdzisław Mollin z Odr. Instrument ten w ramach projektu odbudowy wielkich organów zostanie złożony w nowym miejscu w nawie północnej i będzie dalej służył w kościele jako instrument liturgiczny.

Na początku XXI wieku dr Andrzej Szadejko stworzył koncepcję odbudowy instrumentu odpowiadającego instrumentowi oryginalnemu, jaki krył się za manierystycznym prospektem z 1618 roku. Koncepcja ta jest obecnie realizowana.

Dr Przemysław Lewko

8 Bibliografia, źródła

Mathessohn J., Musikalische Handleitung, wyd. F.E. Niedt, 1721, Amsterdam.

Biblioteka Gdańska PAN, J. E. Eggert, Orgeln in Danzig (1802), Ms. 946.

Archiwum Państwowe w Gdańsku [dalej: APG], Fotografie i rysunki architektury Gdańska ok.. arch. Jakuba Deurera z Berlina, 10/1629/0/24; dostępne także w: Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Gdańsku.

APG, Akta kościoła ewangelickiego św. Trójcy w Gdańsku, 1562-1935, sygn. 357/0.

APG, Acta des Königl. Konsistorium der Provinz Westpreussen, Vermögen und die Rechnungen der Sankt Trinitatis in Danzig, 977, 1100; także: 977/1098; 977/3172.

Rauschnig H., Geschichte der Musik Und Musikpflege in Danzig, Danzig 1931.

Archiwum Zakonu Franciszkanów w Gdańsku, Jakub Deurer, Dokumentacja elementów szafy organowej i jej demontażu, fotografie i rysunki, (1943-44).

Archiwum Zakonu Franciszkanów w Gdańsku, Rachunki kościoła św. Trójcy 1945-1985, Organy 1959-60.

Drost W., Swoboda F., Kunstdenkmäler der Stadt Danzig, t. V, Stuttgart 1972, tab. 14. Także: Danziger Kirchen, Inventar der Innenausstattung, 1954, maszynopis sygnowany, Biblioteka Uniwersytecka Tübingen.

Wieczorkiewicz H., Katalog elementów organowych z kościoła p.w. św. Trójcy w Gdańsku, Tom I Tekst i zdjęcia, Tom II Inwentaryzacja pomiarowa, Toruń 1981.

Dorawa M., Wieczorkiewicz H., Dokumentacja historyczno-konserwatorska organów z kościoła św. Trójcy w Gdańsku, tekst: M. Dorawa, rysunki: H. Wieczorkiewicz, zdjęcia: M. Furmanik, oprac. na zlec. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku, Toruń 1984.

Wieczorkiewicz H., Oprawa zewnętrzna organów z kościoła św. Trójcy w Gdańsku - problem rekonstrukcji, Organy i muzyka organowa, t. V, Gdańsk 1984, ss. 151 – 156.

Renkewitz W., Janca J., Geschichte der Orgelbaukunst in Ost- und Westpreußen von 1333 bis 1944, t. I., Weidlich Verlag, Würzburg 1984, ss. 87-92.

Janca J., Abriss der Geschichte des Orgelbaus in den Kirchen Danzigs bis 1800 Baerenreiter Kassel, Basel, London, New York 1989 s. 29,30.

Cieślak K., Między Rzymem, Wittenbergą a Genewą, Wrocław 2000, s. 281

Lewko P., Organy kościoła św. Trójcy w Gdańsku – koncepcja rekonstrukcji, Organy i muzyka organowa, t. XIII, Gdańsk 2006, ss. 302 – 323.

Darecka K., Piwek A., Obudowa organów z kościoła św. Trójcy w Gdańsku – inwentaryzacje i wytyczne konserwatorskie, Gdańsk 2006.

Szadejko A., Projekt odbudowy wielkich organów Mertena Friese w kościele OO. Franciszkanów pw. Św. Trójcy w Gdańsku, materiały z sesji naukowej „Inauguracja organów Schlägla w kościele ewangelicko-augsburskim w Warszawie”

Co powstanie...

Wstęp

Kiedy w latach 1943–44 pośród innych zabytków ruchomych demontowano i wywożono z Gdańska historyczne prospekty i szafy organowe, aby zachować je przed zniszczeniem, nikt nie zdawał sobie sprawy jak wiele z tych cennych świadectw wysokiej kultury materialnej miasta przypadnie bez wieści lub zostanie wywiezionych w nieznanym kierunku. Z całego bogactwa przedwojennego budownictwa organowego w Gdańsku pozostało zaledwie kilka historycznych prospektów z kilkudziesięciu istniejących do 1943 roku. Nie zachował się żaden oryginalny instrument z XVII i XVIII wieku, choć przed wojną takich niezmiennych organów były trzy: w kościele św. Katarzyny, św. Barbary i Bożego Ciała. Wszystkie instrumenty z wieku XIX i początków wieku XX poza organami firmy Kemper & Sohn w kościele garnizonowym w Gdańsku-Wrzeszczu p.w. św. Piotra i Pawła zostały zdekompletowane lub zniszczone. Stary Gdańsk, który zachował się szczęśliwie niezniszczony przez większą część wojny, został na początku 1945 roku „wyzwolony” przez armię rosyjską, a de facto zrównany z ziemią. Z tego przemyślanego aktu wandalizmu uchowały się na Starym Mieście, jakby za sprawą cudu tylko trzy kościoły, wśród nich kościół p.w. Św. Trójcy. Jest jednak paradoksem wojny, iż bryła kościelna poza prezbiterium zachowała się nienaruszona, podczas gdy większość wystroju kościelnego zdeponowanego w różnych miejscach na strychu kościelnym i na Żuławach uległa zniszczeniu lub rozproszeniu. Podobny los spotkał także organy, które zdemontowane trafiły w czasie wojny do stodoły we wsi Lichnowy na Żuławach. Po wojnie jednak wróciły w skrzyniach, czekając na odbudowę.

Koncepcja odbudowy wielkich organów Mertena Friese-Tobiasa Lehmann-Rudolpha Dalitza

Przedmiotem projektu jest zrekonstruowanie historycznej szafy organowej o wielkim znaczeniu historycznym i muzycznym, oraz odbudowa instrumentu na podstawie zachowanych opisów, materiałów i części z wykorzystaniem technik organmistrzowskich właściwych dla XVII i XVIII wieku. Projekt odbudowy organów zakłada odtworzenie stylistyki muzycznej gdańskich organów z połowy XVIII wieku nawiązującej do pierwotnej formy instrumentu z kościoła p.w. Św. Trójcy z tamtego okresu

a. szafa organowa

Zachowanie większości elementów drewnianych szafy organowej (ok. 66% szafy głównej i pozytywu oraz 90% prospektu pedałowego, który jest już zrekonstruowany) o wielkiej wartości historycznej i artystycznej umożliwia zrekonstruowanie jej w kształcie pierwotnym, zachowując stylistykę manierystyczną empory, szafy głównej i Rückpositivu, oraz stylistykę barokową balkonu i prospektu pedałowego. Zinventaryzowane elementy poddane pracom konserwatorskim i odtworzeniowym są użyte do odbudowy elementów architektonicznych empory i prospektów organowych. Prace odbywają się pod nadzorem konserwatorskim i organmistrzowskim.

b. Instrument

Przygotowując nową dyspozycję organów starano się uwzględnić funkcje instrumentu, jakie będzie pełnił w przyszłości, a także historię i ewolucję jego przebudowy w osiemnastym wieku. Ideą przewodnią odbudowy jest spójność stylistyczna instrumentu i jego historycznej odbudowy.

Zasób wiedzy na temat konstrukcji wewnętrznej instrumentu, jak też zachowane materiały są niekompletne i nie pozwalają na jego pełną rekonstrukcję. Na ich podstawie, jak też na podstawie materiałów badawczych zrealizowanych dla potrzeb tego projektu można jednak w dużej mierze odtworzyć dawne organy, tworząc instrument zbudowany w oparciu o zasady budownictwa organowego panujące w dawnym Gdańsku.

Ideą nadrzędną dla instrumentu jest stworzenie dyspozycji, która by była najbliższej tych historycznych, ale również uwzględniałaby nowe warunki techniczne i funkcje instrumentu. Proponowana dyspozycja:

Hauptwerk CD – d'''	Rückpositiv CDEF – d'''	Brustwerk CDEFGA – c'''	Pedał C – d'
1. Principal 16` 2. Quintadöna 16` 3. Octava 8` 4. Spielflöt 8` 5. Rohrflöt 8` 6. Octava 4` 7. Quinta 3` 8. Super Octava 2` 9. Mixtur 8 Fach 10. □umanahumana 8` nowe 11. Gamba 8` 12. Fugara 8` 13. Spielflöt 4` 14. Fagotto 16` 15. Trompet 8`	1. Principal 8` 2. Salicional 8` 3. Hollflöt 8` 4. Quintadöna 8` 5. Octava 4` 6. Waldflöt 2` 7. Super Octava 2` 8. Sexquialter 9. Sedecima 1` 10. Mixtura 5 F. 11. Trompet 8` 12. Hoboe 8`	1. Flöte 8` 2. Principal 4` 3. Flöte 4` 4. Octava 2` 5. Quinta 1 1/3` 6. Schwigel 1` 7. Regal 8`	1. Unter Bass 32` 2. Subbass 16` 3. Violon 16` 4. Octava 8` 5. Flöt 8` 6. Quinta 6` 7. Octava 4` 8. Bauerflöt 1` 9. Mixtura 5 Fach 10. Posaune 16` 11. Trompet 8` 12. Schallmay 4` dodane z dyspozycji 1618 13. Salcional 8` 14. Quinta Bas 3` a 2 Fach 15. Cornet Bas 2`

dębowe wiatrownice zasuwowo-klapowe

Połączenia BW/HW połączenie suwne

HW/PED połączenie powietrzne

Heerpauke

3 Cimbelszterny

3 Sperventile

wysokość stroju: a' = 465 Hz przy 16 C

rodzaj stroju: Neidhardt dla dużego miasta [1724 lub 1732] lub modyfikowany średniotonowy

Ciśnienie powietrza 68 do 84/WS

8 miechów klinowych

mechaniczna traktura gry i traktura rejestrowa

urządzenia do mechanicznego podawania powietrza (do kalikowania)

dr Andrzej Szadejko

Regulamin Patronatu nad odbudową Wielkich Organów Mertena Friese

w kościele Św. Trójcy w Gdańsku.

Informacje ogólne

§1.

Organizatorem Patronatu są Klasztor Franciszkanów w Gdańsku oraz Stowarzyszenie Przyjaciół Kościoła Św. Trójcy „Dziedziniec” w Gdańsku

§2.

Celem Patronatu jest zebranie funduszy na odbudowę Wielkich Organów Mertena Friese w kościele Św. Trójcy w Gdańsku. Jej zakończenie planowane jest w roku 2014.

§3.

Patronat polega na zaopiekowaniu się jedną lub kilkoma piszczałkami organowymi lub głosem organowym. Patron składa darowiznę na sfinansowanie kosztów wytworzenia takiej piszczałki lub grupy piszczałek, kosztów wytworzenia innych elementów instrumentu oraz kosztów związanych z realizacją projektu.

Organizacja i informacje szczegółowe

§4.

Patronem może zostać osoba pełnoletnia oraz podmioty prawne i gospodarcze, które wywiązały się z obowiązków Patrona.

§5.

Patronat zaczyna się 1.12.2009.

§6.

Patronat kończy się w dniu ukończenia prac przy instrumencie i wywiązania się Organizatorów ze zobowiązań wobec Patronów.

§7.

Elementy Patronatu to:

- a. Tablica pamiątkowa w kościele Św. Trójcy, na której będą umieszczone nazwiska Patronów Organów, w postaci oddzielnej tabliczki lub tabliczki wspólnej. Tabliczki będą umieszczone w kościele po wypełnieniu obowiązków Patrona wymienionych w §8a. Tabliczki zbiorcze będą umieszczane każdorazowo po zebraniu dwudziestu nazwisk lub nazw Patronów.
- b. Księga Patronów – specjalne wydawnictwo książkowe wydane na zakończenie projektu, które będzie zawierać listę wszystkich darczyńców i Patronów, dokumentację prac, informacje, zdjęcia, historię, oraz artykuły dotyczące projektu.
- c. Certyfikat Patrona – dokument potwierdzający udział w akcji oraz konkretny przydział piszczałki opatrzony podpisami i pieczęciami Organizatorów wręczany po wpłacie darowizny. Jest to równocześnie potwierdzenie wpłaty darowizny.
- d. Karta Patrona – dokument uprawniający do bezpłatnego wejścia lub zniżki na imprezy organizowane przez organizatorów w trakcie trwania Patronatu wydawana przy wręczeniu Certyfikatu Patrona.
- e. Publikacje w mediach elektronicznych oraz drukowanych nazw lub nazwisk Patronów.
- f. Bezpłatny udział w specjalnym Festiwalu na zakończenie Projektu.

§8.

Obowiązki Patrona:

- a. wpłata darowizny,
- b. promocja projektu Odbudowy Wielkich Organów Mertena Friese w kościele Św. Trójcy w Gdańsku oraz Patronatu wśród swoich znajomych.

§9.

Darowizny dzielą się na pięć kategorii, w zależności od rodzaju piszczałki i wysokości wpłaty:

- kategoria I – Piszczałki prospektowe – darowizny od 30 000 PLN
- kategoria II – Największe piszczałki labialne – darowizny od 10 000 PLN
- kategoria III – Piszczałki językowe – darowizny od 2 500 PLN
- kategoria IV – Piszczałki labialne średniej wielkości – darowizny od 1000 PLN
- kategoria V – Piszczałki najmniejsze – darowizny od 200 PLN

§10.

Przywileje Patrona:– po wypełnieniu §8a Patron otrzymuje przywileje podzielone na 5 kategorii zgodnie z klasyfikacją darowizn w §9:

a. I kategoria – piszczałki prospektowe – 132

- Tabliczka Okolicznościowa w kościele Św. Trójcy o wielkości 10 x 20 cm oraz umieszczona na piszczałkach lub bezpośrednio przy niej informacja o Patronie.– Patron otrzyma Księgę Patronów bezpłatnie.
- Patron otrzyma Certyfikat Patrona, na którym umieszczone będzie nazwisko i rodzaj donacji.– Patron otrzyma na zakończenie projektu zaproszenie na specjalny zamknięty Koncert Patronów z udziałem zaproszonych gości, podczas którego użyte zostaną organy. Patron otrzyma również zaproszenie na festiwal inaugurujący działalność koncertową instrumentu.
- Patron otrzyma Platynową Kartę Patrona umożliwiającą bezpłatny wstęp na wszystkie imprezy organizowane przez Organizatorów.
- Informacje o Patronach będą umieszczone w wydawanym dla potrzeb projektu kwartalniku, jak też na stronie internetowej i publikacjach Stowarzyszenia dotyczących projektu. Patroni będą informowani na bieżąco o postępach prac przy odbudowie instrumentu drogą internetową.
- Podmiot gospodarczy lub osoba prawna będą miały możliwość umieszczania swoich materiałów promocyjnych (roll-up'y itp.) na dziedzińcu klasztornym w trakcie imprez organizowanych przez Organizatorów. Inne formy reklamy w porozumieniu z Zakonem Franciszkanów w Gdańsku.

b. II kategoria – największe piszczałki labialne – 230

- Tabliczka Okolicznościowa w kościele Św. Trójcy o wielkości 5 x 15 cm.– Patron otrzyma Księgę Patronów z 80% zniżką.

- Patron otrzyma Certyfikat Patrona, na którym umieszczone będzie nazwisko i rodzaj donacji.
- Patron otrzyma na zakończenie projektu zaproszenie na specjalny zamknięty Koncert Patronów z udziałem zaproszonych gości, podczas którego użyte zostaną organy. Patron otrzyma również zaproszenie na festiwal inaugurujący działalność koncertową instrumentu.– Patron otrzyma Platynową Kartę Patrona umożliwiającą bezpłatny wstęp na wszystkie imprezy organizowane przez Organizatorów.
- Informacje o Patronach będą umieszczone w wydawanym dla potrzeb projektu kwartalniku, jak też na stronie internetowej i publikacjach Stowarzyszenia dotyczących projektu. Patroni będą informowani na bieżąco o postępach prac przy odbudowie instrumentu drogą internetową.

Podmioty gospodarcze

Możliwość umieszczania swoich materiałów promocyjnych (roll-up'y itp.) na dziedzińcu klasztornym w trakcie imprez organizowanych przez Organizatorów.

c. III kategoria – piszczalki językowe – 361

- Tabliczki Okolicznościowe w kościele Św. Trójcy o wielkości 3x10 cm.– Patron otrzyma Księgę Patronów z 70% zniżką.
- Patron otrzyma Certyfikat Patrona, na którym umieszczone będzie nazwisko i rodzaj donacji.
- Patron otrzyma na zakończenie projektu zaproszenie na specjalny zamknięty Koncert Patronów z udziałem zaproszonych gości, podczas którego użyte zostaną organy. Patron otrzyma również zaproszenie na festiwal inaugurujący działalność koncertową instrumentu.– Patron otrzyma Złotą Kartę Patrona umożliwiającą wstęp na wszystkie imprezy organizowane przez Organizatorów z 50% zniżką.– Informacje o Patronach będą umieszczone w wydawanym dla potrzeb projektu kwartalniku, jak też na stronie internetowej i publikacjach Stowarzyszenia dotyczących projektu. Patroni będą informowani na bieżąco o postępach prac przy odbudowie instrumentu drogą internetową.

d. IV kategoria – piszczalki średnie – 617

- Tabliczki Okolicznościowe w kościele Św. Trójcy w Gdańsku. Nazwisko Patrona w tej kategorii będzie umieszczone na wspólnej tablicy.
- Patron otrzyma Księgę Patronów z 60% zniżką.
- Patron otrzyma Certyfikat Patrona, na którym umieszczone będzie nazwisko i rodzaj donacji.
- Patron otrzyma na zakończenie projektu zaproszenie na specjalny zamknięty Koncert Patronów z udziałem zaproszonych gości, podczas którego użyte zostaną organy. Patron otrzyma również zaproszenie na festiwal inaugurujący działalność koncertową instrumentu.– Patron otrzyma Srebrną Kartę Patrona umożliwiającą wstęp na wszystkie imprezy organizowane przez Organizatorów z 30% zniżką.
- Informacje o Patronach będą umieszczone w wydawanym dla potrzeb projektu kwartalniku, jak też na stronie internetowej i publikacjach Stowarzyszenia dotyczących projektu. Patroni będą informowani na bieżąco o postępach prac przy odbudowie instrumentu drogą internetową.

e. V kategoria – piszczalki małe – 1490

- Patron otrzyma Księgę Patronów z 50% zniżką.
- Patron otrzyma Certyfikat Patrona, na którym umieszczone będzie nazwisko i rodzaj donacji.
- Patron otrzyma na zakończenie projektu zaproszenie na specjalny zamknięty Koncert Patronów z udziałem zaproszonych gości, podczas którego użyte zostaną organy. Patron otrzyma również zaproszenie na festiwal inaugurujący działalność koncertową instrumentu.– Informacje o Patronach będą umieszczone w wydawanym dla potrzeb projektu kwartalniku, jak też na stronie internetowej i publikacjach Stowarzyszenia dotyczących projektu. Patroni będą informowani na bieżąco o postępach prac przy odbudowie instrumentu drogą internetową.

§ 11

Sposoby wpłaty darowizny.

- a. na konto organowe Klasztor Ojców Franciszkanów, ul. Św. Trójcy 4, 80-822 Gdańsk, nr konta PL 06 1240 1268 1111 0010 1470 9558 z dopiskiem „Patronat”,
- b. na konto Stowarzyszenia Przyjaciół Kościoła Św. Trójcy „Dziedziniec” w Gdańsku, ul. Św. Trójcy 4, 80-822 Gdańsk nr konta PL 41 1240 5471 1111 0000 5366 3245 z dopiskiem „Patronat”
- c. bezpośrednio u rektora kościoła Św. Trójcy lub wyznaczonego zakonnika,
- d. bezpośrednio u osoby wyznaczonej spośród członków Stowarzyszenia Przyjaciół Kościoła Św. Trójcy „Dziedziniec”.

§ 12

Rezygnacja i anonimowy udział w Patronacie

- a. Każdy Patron ma prawo zrzec się poszczególnych lub wszystkich Przywilejów Patrona i pozostać anonimowym, potwierdzając swoją wolę w formie pisemnej do Organizatorów.
- b. Każdy Patron ma prawo do całkowitej rezygnacji z Przywilejów Patrona po uprzednim wyrażeniu swojej woli w formie pisemnej i przekazaniu jej Organizatorom.
- c. Organizatorzy mają prawo w uzasadnionym przypadku wykreślić Patrona z listy Patronów. Dzieje się to na wniosek członka Stowarzyszenia lub Zakonu Franciszkanów po przegłosowaniu na Walnym Zebraniu Członków Stowarzyszenia według zasad obowiązujących w statucie Stowarzyszenia dla głosowania uchwał. W przypadku wykreślenia z listy Patronów darowizna zostanie zwrócona w wysokości w jakiej została wpłacona.

Osoby kontaktowe:

- koordynator projektu, dr Andrzej Mikołaj Szadejko, tel. 0698 199330, andrzej.szadejko@gmail.com, www.szadejko.com
- rektor kościoła Św. Trójcy, o. Tomasz Jank, tel. 0606 231933 tjank@franciszkanie.pl
- członkowie Stowarzyszenia Przyjaciół Kościoła Św. Trójcy „Dziedziniec” w Gdańsku

stowarzyszenie.dziedziniec@gmail.com

Adresy kontaktowe:

– Stowarzyszenie Przyjaciół Kościoła Św. Trójcy „Dziedziniec” w Gdańsku

,ul. Św. Trójcy 4, 80-822 Gdańsk

www.dziedziniec.franciszkanie.pl

– Prowincja Zakonu OO. Franciszkanów w Gdańsku, ul. Św. Trójcy 4, 80-822 Gdańsk,

www.gdansk.franciszkanie.pl